

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 416. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1817_309A-txt-shoot-idm10147.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Dog, før vi nøiere betragte denne Sammensætning, maae vi kaste et Blik paa Brandenburg, der først nu stræbde at gjøre sig gjældende i Aandens Rige. Mangelen ei alene paa gamle Kvad, men selv paa navnkundige Herre-Stammer, Fattigdommen paa Videnskabsmænd i de to Aarhundreder der laae Reformationen nærmest, og det Frankfurtske Universitets Ubetydelighed sige Historikeren forud hvad han kan vente af 417brandenborsk Videnskabelighed, og stadfæster det almindelige Begreb om slaviske Folkefærd; thi at Slaver have fra Arilds Tid udgjort den overveiende Deel af Landets Indbyggere med en mindre Tilsætning af Sachser, Franker og Andre, viser Historien klarlig. Først med det tolvte Aarhundrede, da Landet i Albert Bjørn af Anhalt fik sin første Kurfyrst, begyndte en vis rolig og christnet Tilstand, men ingen Virksomhed, der i Historien efterlod kjendelige Spor. Med Waldemar den Anden uddøde den Anhaltske Linie,^{*1332} og nu skiftede Landet en Stund saatit og saaledes Herrer, at man bogstavelig der ei vidste, om man var kjøbt eller solgt, indtil Keiser Sigismund overlod det til en *frankisk* Prinds: Friderich af Hohenzollern, Burggreve af Nürnberg,^{*1417} og at den rette Herre nu var fundet, seer man deraf, at hans Stamme ei alene blev i varig Besiddelse af Landet, men hævede det til saa høi historisk Anseelse, som mueligt. Uagtet imidlertid disse Fyrster stedse, og tit heldig, stræbde at udvide deres Herredømme, blev Brandenburgs Indflydelse dog ikke betydelig, førend under den saakaldte store Kurfyrst Friderich Vilhelm. Grunden hertil falder strax i Øinene, naar man tager Tiden i Betragtning; thi saalænge Overvægten var paa Aandens Side, kunde den ligesaa lidt være paa Brandenburgs som paa Frankerigs, og Folkenes Konger maa blive smaa, før deres Lehns mænd kan oversee dem. Just som Trediveaarskrigen 418vilde begynde,^{*1618} var Johan Sigismund, som blev Calvinist, kommet i Besiddelse af Preusen, men som polsk Lehnsmand, og hans Søn Georg Vilhelm, vankelmodig, frygtsom og troløs, spillede under Krigen sit Kort saa jammerlig, at, til hvilken Side han end vendte sig, var det ham der tabde. Tre Aar før Ludvig den Trettendes Død arvede Friderich Vilhelm Kurhatten ^{*1640} og Krav paa mange Landskaber, som for det meste vare i andres Hænder, men ingen Udsigter til den glimrende Rolle, der var hans Lyst, og blev hans Lod i Verden. Man seer altid med en vis Deeltagelse en udmærket Mand færdes og kjæmpe, og det forlyster Øiet, naar der af et bølgende Virvar udgaaer en fast, bestemt, anseelig Skikkelse; thi det er en Venus af Havskum, derfor læser man ogsaa med en vis Fornøielse Friderich Vilhelms Levnet, og da Omstændighederne nødte ham til at bekjæmpe Tydscklands og Europas Hoved-Fjende, Ludvig den Fjortende, fristes man til at oversee *hvorfor og hvorledes* han kæmpede, men deraf maa Historikeren hverken lade sig blænde eller skuffe; til Kurfyrstens kongelige Arving, og hvem der ellers har Lyst, overlader han den Fornøielse at prise den kjække og kløgtige Verdensmand som et Fyrste-Mønster, og tager sig den Frihed i Sandheds Navn at erklære ham for en troløs Ven og en svigefuld Lehnsmand, der ansaae alle Midler til at udvide og bestyrke sig, for tilladte, naar de kun svarede til deres 419Hensigt. Her er imidlertid ikke Stedet til at udvikle den hjerteløse Politik, hvorved han smaalig forøgede sine Besiddelser, og snoede sig fra Lehns-Forholdet til Polen, derimod maa det anmærkes, at han gjorde sig al Flid for at ophjælpe Agerdyrkning, Handel og Vindskibelighed i sit Land, især, fordi et af de Midler han anvendte, var Modtagelsen af 20,000 franske Flygtninger, Noget der for Tydsckland havde uberegnelige Følger. Herved mindes vi om Frankerigs Virkning paa Tydsckland, i aandig Henseende, som ved Hugonoternes Indvandring anseelig forøgedes; thi uden just, med Philosophen af Sans Souci, at paastaae, det kun var Clement Marots Psalmer der skildte dem fra de franske Catholiker, og uden at nægte, det i det Hele var de bedste Tysckland fik, er det dog aabenbart, baade at Hugonotterne havde fransk Smag, og vare Fritænkeriet langt nærmere end de andre Protestanter, end sige da de Evangeliske. Holland blev vel Sædet for deres Boglærde, men deels nænde de dog ikke ganske at forbigaae Tydsckland, og deels maatte dog Skribenterne hist, finde Læsere her, af hvilke der igjen udviklede sig Skribentere i samme Smag efter Landets Leilighed. Under Krigene med Ludvig den Fjortende sporede man næsten ved alle tyske Hoffer kjendelig Lysten til at ligne ham, man nødtes til at lære hans Sprog og gjorde det gjerne, da det anbefalede sig, som det letteste, smidigste, mest be420kvemme til at sige Tvetydigheder og smukke Ting saavel i Statsforhold som i Selskaber. Med Sproget fulgde naturligviis Sprogets Mester-Stykker, den fine, franske Verdens symboliske Bøger, der desuden anbefalede sig selv hos Mange ved Sminken de satte paa Laster, og Vittigheden, hvormed de fordrev alvorlige Tanker. Nu er det klart, at Cabinettet i Versailles havde ei kunnet udtænke saa fiint et Kunstgreb til at lægge Tydsckland i Frankrigs Lænker, som *det vilde været*, i den Hensigt at fordrive Hugonotterne; thi de modtoges naturligviis overalt med aabne Arme, som Sprogmasterne, Francaiser, Smags-Dommere og Pudsens-Magere, uden at have enten fra Religionens eller Politikens Side den Fordom imod sig, som catholske Franskmænd endnu mangansteds vilde mødt. Naar man nu betænker, at Brandenburg uden Tvivl tildeels beboedes af en frankisk Stamme, havde allenfalds et frankisk og calvinsk Fyrstehus, og havde ikke taget synderlig Deel enten i Reformationen eller tydsck Videnskabelighed, da vil man see det var meer end et Tilfælde, at Hugonotterne fik der deres tydske Menighed, og finde det ganske naturligt, hvad vi siden see i Berlin. Paa dette Stade maae vi forudsee en uundgaaelig Kamp mellem den franske Lethed og den tydske Tyngde, og blev det et Væddeløb, kunde Seieren ei være tvivlsom, men ogsaa i det Hele behøve vi kun at mindes, hvordan det saae ud i Kirken og paa 421Høiskolerne, for at see et Spillerum for fransk Vittighed, der lovede glimrende Seire. At Tydsckerne aldrig har kunnet enes om nogen *Smag*, uden den franske, er en let Bemærkning, men at den dybe Grund dertil er den, at Frankerne ere Tydscklands løsrevne *Tunge*, turde man vel engang komme efter, og i al Fald er det vist, at den tydske *Smagløshed* overordenlig lettede den franske Indvirkning, deels ved den Leilighed den gav til Spot, deels ved det Hul den gav at fylde. Vi have før nævnet de schlesiske Digtere, som hardtad de eneste tydske i det syttende Aarhundrede, og maae her bemærke, at de opstode temmelig uafhængige af Frankerig;^{*døde} 1639. thi uagtet deres Formand Opitz levede en Stund i Paris, seer man dog vel, han fulgde meest sit eget og Romernes Hoved. Epigrammisten ^{*døde} 1655. Logau er ligeledes ægte tydsck og romersk, og Anders

Gryph, det tydske Dramas Fader, turde vel skylde Engelland meest, *døde 1664. da derimod Lohenstein vilde med sin hele Sæk tydsk Lærdom flyve til Veirs paa italienske Sæbe-Bobler. Lohenstein *døde 1683. døde netop under Hugonotternes Indtog i Tydskland, og hans Abekatte skulde ikke standse deres Fremgang, men derimod fandt de i Brandenburg en om ikke varm, saa dog ei heller uvittig, og, i Forhold, udmærket Digter ganske i deres Smag, ja næsten en blot Gjenklang af de parisiske Poeter, nemlig Statsmanden Baron Caniz. *døde 1699. Dog, en langt vældigere Kæmpe for fransk Løshed og 422Lethed var opgroet blandt Juristerne i Sachsen, og det var den navnkundige Christian Thomasius.